

GOTICO-ANTIQUA, PROTO-ROMAN, HYBRID.
15TH CENTURY TYPES BETWEEN GOTHIC AND ROMAN
ATELIER NATIONAL DE RECHERCHE TYPOGRAPHIQUE

SWEYNHEYM & PANNARTZ 'SUBIACO' PROTO-ROMAN 120R
KONRAD SWEYNHEYM & ARNOLD PANNARTZ
SUBIACO 1465

Lactantij firmarii de divinis institutionibus
adūsus gētes lib pīm? Qūta sit i fūt līgūmō
ueritatis. Et q̄ nec sū religiōe sapiā nec sū sapiā
sū probanda religioe. Cogitā pīm

AGNO & excellēti īgenio nīri quom se doctrīne pē-
nitūs dedidissent: quicquid laboris poterat impendi:
contentis omnībus publicīs & priuatis actionībus:
ad īquirēdē ueritatis studiū se contulerūt: existimā-
tes multo esse prēclarīus humanarū dūinārūq; rerū
īnvestigare ac scire rationē q̄ strūdis opībus aut cu-
mulandīs honorībus īherere: Quibus rebus quoniam fragiles terreneq;
sunt: & ad soliū corporis pīnent cultum nemo melior: nemo iūstior effici
potest. Erāt quīdez illi ueritatis cognitione dīnissimī quam scire tātopere
cupiuerūt: atq; ita ut eam rebus omnībus anteponerēt: Nam & abiecisse
quosdā res familiāres suas et renūtiasse uniuersis uoluptatibus constat: ut
solā nudamq; uirtutē: nudi expedītiq; sequerent̄: tantū apud eos uirtutis
nomen et auctoritas ualuit: ut ī ea omne summi boni premium pīdicarēt.
Sed neq; adepti sūt id quod uolebāt: & opera simul atq; īdustriā pdide-
rūt: quīa ueritas idest archanū sumī dei qui fecit omnia īgenio ac p̄priis
sensib; nō potest comprehendē: alioquin nihil īter deū homīnēq; distaret si
cōsilīa & dispositiones illius maiestatis eterne cogitatio assequeret̄ huma-
na. Quod quīa fieri nō potuit ut homīni p se ipsū īdeo dūina roste: non
est passus homīnem deus lumē sapientiē requirentem dūciūs errare: ac sine
ullo laboris effectu uagari per tenebras īextricabiles: aperuit oculos eius
aliquando: & notionem ueritatis munus suū fecit: ut & humana sapientiā
nullā esse monstraret: & errati ac uago uiām collequendē īmortalitatīs
ostēderet. Verū quoniam pauci urunt̄ hoc celesti beneficio ac munere: quod
obuoluta ī obscuro ueritas latet: eaq; uel contemtuī doctis est: quīa ido-
neis assertoribus eget: uel odio idoctis ob īsita sibi austēritatē: qua naīa
homīnum prodiūis ī uīcia pati non potest: Nam quīa uirtutib; amari-
tudo pīmixta ē: uīcia uero uoluptate condita sunt: illa offensi: hac deliniti:
feruntur ī pīceps: ac bonoꝝ specie falsi mala, p bonis amplectunt̄. Succur-
rēdū esse his errorib; credidi ut et docti ad uera sapientiam dirigant̄: et
īdocti ad uera religionē. Que professio multo melior: utilior: gloriosior:
putanda est q̄ illa oratoria ī qua dūiuersati: non ad uirtutē sed plane ad
arguta maliciā iūuenes erudiebamus. Multo q̄ppe nūc rectius de pīceptis

AGNO & excellēti īgenio nīri quom se doctrīne pē-
nitūs dedidissent: quicquid laboris poterat impendi:
contentis omnībus publicīs & priuatis actionībus:
ad īquirēdē ueritatis studiū se contulerut: existimā-
tes multo esse prēclarīus humanarū dūinārūque rerū
īnvestigare ac scire rationē q̄ strūdis opībus aut cu-

mulandīs honorībus īherere: Quibus rebus quoniam fragiles terreneq;
sunt: & ad soliū corporis pīnent cultum nemo melior: nemo iūstior effici
potest. Erat quīdez illi ueritatis cognitione dīnissimī quam scire tātopere
cupiuerūt: atq; ita ut eam rebus omnībus anteponerēt: Nam & abiecisse
quosdā res familiāres suas et renūtiasse uniuersis uoluptatibus constat: ut
solā nudamq; uirtutē: nudi expedītiq; sequerent̄: tantū apud eos uirtutis
nomen et auctoritas ualuit: ut ī ea omne summi boni premium predocarēt.
Sed neque adepti sūt id quod uolebat: & opera simul atq; īdustriā pdide-
rūt: quīa ueritas idest archanū sumī dei qui fecit omnia īgenio ac p̄priis
sensib; nō potest comprehendē: alioquin nihil īter deū homīnē que distaret si
cōsilīa & dispositiones illius maiestatis eterne cogitatione assequeret̄ huma-
na. Quod quīa fieri nō potuit ut homīni p se ipsū īdeo dūina roste: non
est passus homīnem deus lumē sapientiē requirentem dūciūs errare: ac sine
ullo laboris effectu uagari per tenebras īextricabiles: aperuit oculos eius
aliquando: & notionem ueritatis munus suū fecit: ut & humana sapientiā
nullā esse monstraret: & errati ac uago uiām collequendē īmortalitatīs
ostēderet. Verū quoniam pauci urunt̄ hoc celesti beneficio ac munere: quod
obuoluta ī obscuro ueritas latet: eaq; uel contemtuī doctis est: quīa ido-
neis assertoribus eget: uel odio idoctis ob īsita sibi austēritatē: qua naīa
homīnum prodiūis ī uīcia pati non potest: Nam quīa uirtutib; amari-
tudo pīmixta ē: uīcia uero uoluptate conta sunt: illa offensi: hac deliniti:
feruntur ī pīceps: ac bonoꝝ specie falsi mala, p bonis amplectunt̄. Succur-
rēdū esse his errorib; credidi ut et docti ad uera sapientiam dirigantio: et
īdocti ad uera religionē. Que professio multo melior: utilior: gloriosior:
putanda est q̄ illa oratoria ī qua dūiuersati: non ad uirtutē sed plane ad
arguta maliciā iūuenes erudiebamus. Multo q̄ppe nūc rectius de pīceptis

AGNO & excellēti īgenio nīrī quom se doctrinē pē-
nitus dedidissent: quicquid laboris poterat īpendi:
contemtis omnībus publicīs & priuatīs actionībus:
ad īquirēdē ueritatis studiū se contulerūt: existimā-
tes multo esse p̄eclarīus humanarū dūnarūq; rerū
īnvestigare ac scire rationē q̄ struēdis opibus aut cu-

AGNO & excellēti īgenio nīrī quom se doctrinē pē-
nitus dedidissent: quicquid laboris poterat īpendi:
contemtis omnībus publicīs & priuatīs actionībus:
ad īquirēdē ueritatis studiū se contulerut: existimā-
tes multo esse p̄eclarīus humanarū dūnarūque rerū
īnvestigare ac scire rationē quidam struedis opibus aut cu-

A B C D E F G H I K L M
M N O P Q R S T V X Y Z
a b c d e f g h í l m m n n
o p p q r r s t u u v x y ɜ
Γ Η Ι Κ Λ Μ Ν Ο Ρ Τ Σ Χ Υ Ζ
μ ν ω δ ι α β σ ε θ

A B C D E F G H I J L M M
N O P Q u R S T V X Y
Z a á b ß c c t t d ð e é e f f
f i g g o g g g h h í l í m í w í l h l
m m m m n n n n o o p p
r r r r p q q q q q q q q q q q q r r
r r a n s s s h h s s t t t t a n t t
u u n n u u v x x x y & z z z
z z g g v v a a d d a a n n s s e e t t i i

A B C D E F G H I K L M M
N O P Q u R S T V X Y
Z a á b ß c c r a c t t d ð e é e f f
f i g g r o g g g h h í l í m í w í l h l
m m m n m n n n a n n o o p p
r r r r p q q q q q q q q q q q q r r
t e r r a a n s s s h h s s t t t t a a t t
u u n n u u v x x x y & z z z
z z g g v v a a d d a a n n s s e e t t i i

κλξοπρτүφχμ+θ

..:·,-

κλξοπρτүφχμ+θ

..:·,-

Non eram nescius Brute cum quae summis ingenii exquisitaque doctrina philosophi Graeco sermone tractavissent ea Latinis litteris mandaremus fore ut hic noster labor in varias reprobenses incurreret. nam quibusdam et iis quidem non admodum indocitus totum hoc displicet philosophari. quidam autem non tam id reprehendunt si remissius agatur sed tantum studium tamque multam operam ponendam in eo non arbitrantur. erunt etiam et ii quidem erudit Graecis litteris contemnentes Latinas qui se dicant in Graecis legendis operam malle consumere. postremo aliquos futuros suspicor qui me ad alias litteras vocent genus hoc scribendi etsi sit elegans personae tamen et dignitatis esse negent. Contra quos omnis dicendum breviter existimo. Quamquam philosophiae quidem vituperatoribus satis responsum est eo libro quo a nobis philosophia defensa et collaudata est cum esset accusata et vituperata ab Hortensio. qui liber cum et tibi probatus videretur et iis quos ego posse iudicare arbitrarer plura suscepit veritus ne movere hominum studia viderer retinere non posse. Qui autem si maxime hoc placeat moderatius tamen id volunt fieri difficilem quandam temperantiam postulant in eo quod semel admissum coerceri reprimique non potest ut propemodum iustioribus utamur illis qui omnino avocent a philosophia quam his qui rebus infinitis modum constituant in reque eo meliore quo maior sit mediocritatem desiderent. Sive enim ad sapientiam perveniri potest non paranda nobis solum ea sed fruenda etiam sapientia est sive hoc difficile est tamen nec modus est ullus investigandi veri nisi inveneris et quaerendi defatigatio turpis est cum id quod quaeritur sit pulcher.

rimum. etenim si delectamur cum scribimus quis est tam invidus qui ab eo nos abducatur sicut laboramus quis est qui alienae modum statuat industriae nam ut Terentianus Chremes non inhumanus qui novum vicinum non vult fodere aut arare aut aliquid ferre demique non enim illum ab industria sed ab inliberali labore deterret sic isti curiosi quos offendit noster minime nobis inuicundus labor. is igitur est difficilis satis facere qui se Latina scripta dicunt contemnere. in quibus hoc primum est in quo admirer cur in gravissimis rebus non delectet eos sermo patrius cum idem fabellas Latinas ad verbum e Graecis expressas non invitit legant. quis enim tam inimicus paene nominis Romano est qui Ennius Medeam aut Antipam Pacuvium spernat aut reicit quod se isdem Euripidis fabulis delectari dicat Latinas litteras oderit Synephebos ego inquit potius Caecilius aut Andriam Terentium quam utramque Menandri legam A quibus tantum dissentio ut cum Sophocles vel optime scripsent Electram tamen male conversam Attili mihi legendam putem de quo Lucilius ferreum scriptorem verum opinor scriptorem tamen ut legendus sit. rudem enim esse omnino in nostris poetis aut inertissimae segnitiae est aut fastidii delicatissimi. mihi quidem nulli satis erudit videntur quibus nostra ignota sunt. an tunam ne in nemore mihi minus legimus quam hoc idem Graecum quae autem de bene beate que vivendo a Platone disputata sunt haec explicari non placebit Latine Synephebos ego inquit potius Caecilius aut Andriam Terentium quam utramque Menandri legam A quibus tantum dissentio ut cum Sophocles vel optime scripsent Electram tamen male conversam Attili mihi legendam putem de quo Lucilius ferreum scriptorem verum opinor scriptorem tamen ut legendus sit. rudem enim esse omnino in nostris poetis aut

HISTORICAL FORMS
STYLISTIC ALTERNATES

ss01	M	M
ss02	ñ	ñ
ss03	ſ	s

CONTEXTUAL ALTERNATES

m	m
n	n
i	í
p	p
r	r
u	u

LATIN ABBREVIATIONS

á	am
ct	ct
de	de
des	des
dícit	dícit
dictus	dictus
dís	dís
dít	dít
dum	dum
und	und
é	em
	en
	est
gic	gic
ergo	ergo
ím	ín
	íni
	ím
	ímu
	íre
	mí
	mín
	ní
	ním
l	ul
	lu
mn	men
	mn
	mne
	mní
	mun
	tum
ñ	an
	ene
om	on
	om
	ío
	odo

p	par
	per
pro	pro
	prop
þ	pu
	pur
	put
q	quíd
q̄	qua
q̄̄	quídam
que	que
qua	qua
quo	quo
ꝝ	quod
quodam	quodam
ꝑ	tío
ū	um
	un
&	et
ȝ	et
ȝ	rum
ȝ	us

HISTORICAL LIGATURES
STANDARD LIGATURES

ct	ct
ff	ff
fi	fi
li	li
iu	iu
ní	ní
ra	ra
ri	ri
ſſ	ſſ
ſʒ	ſʒ
ta	ta
ti	ti
tu	tu
uí	uí

SWEYNHEIM & PANNARTZ 'SUBIACO' 120R [TW MA10000], PROTO-ROMAN
FIRST USED IN SUBIACO BY KONRAD SWEYNHEIM & ARNOLD PANNARTZ,
FOR AN EDITION OF DONATUS IN 1465 (NO LONGER PRESERVED) AND USED
UNTIL 1467 IN FOUR EDITIONS IN TOTAL.

TYPE DESIGN WORKSHOP WITH STUDENTS OF ANRT AT BIBLIOTECA
STATALE DEL MONUMENTO NAZIONALE DI SANTA SCOLASTICA, HELD BY
ÉMILIE RIGAUD, THOMAS HUOT-MARCHAND, AND JÉRÔME KNEBUSCH,
SUBIACO, MAY 2018.

SOURCES: *DE DIVINIS INSTITUTIONIBUS ADVERSUS GENTES*, LACTANTIUS,
1465 [ISTC IL00001000] & *DE CIVITATE DEI*, AUGUSTINUS, 1467 [ISTC IA01230000].

WORKSHOP PARTICIPANTS: ALEXIS FAUDOT, RÉMI FORTE, MORGANE
PIERSON, RAFAEL RIBAS, TANGUY VANLAEYS, ROSALIE WAGNER, ISIA
YUROVSKY, ELOÏSA PÉREZ, FRANCIS RAMEL.

FONT DESIGNED AND PRODUCED BY ALEXIS FAUDOT AND RAFAEL RIBAS,
DIRECTED BY JÉRÔME KNEBUSCH, ATELIER NATIONAL DE RECHERCHE
TYPOGRAPHIQUE (ANRT), NANCY.

IMAGES: COPYRIGHT ANRT, NANCY.

PUBLISHED UNDER THE SIL OPEN FONT LICENCE AND AVAILABLE AT
GOTICO-ANTQUA.ANRT-NANCY.FR

COPYRIGHT ANRT, ALL RIGHTS RESERVED, 2020.

VERSION: 1.1, 11 FEBRUARY 2020

ADDED GLYPHS:

ſ ſw ġ ꝑ